

Weronika Karlak

Katalogowanie starych druków w formacie MARC21 : z doświadczeń bibliotek naukowych, współpracujących z narodowym katalogiem NUKAT

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 2/2, 26-34

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WERONIKA KARLAK
Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

KATALOGOWANIE STARYCH DRUKÓW W FORMACIE MARC21 Z DOŚWIADCZEŃ BIBLIOTEK NAUKOWYCH, WSPÓLPRACUJĄCYCH Z NARODOWYM KATALOGIEM NUKAT

NUKAT (Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny <http://www.nukat.edu.pl>) to centralny katalog polskich bibliotek naukowych i akademickich. Jego zawartość tworzą rekordy bibliograficzne oraz rekordy kartoteki haseł wzorcowych. Zasób jest budowany na zasadzie współkatalogowania przez biblioteki członkowskie¹. Opis jest sporządzany bezpośrednio w katalogu centralnym, a następnie kopiowany do katalogu lokalnego. Pierwsze rekordy bibliograficzne zostały wprowadzone do bazy 5 lipca 2002 roku, a oficjalne otwarcie katalogu NUKAT w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie odbyło się 21 października. Obecnie baza zawiera 1.318.992 rekordy bibliograficzne oraz 2.662.292 rekordy khw (stan na 26.06.2009).

Inkunabuły i druki XVI-XVIII wieku przez długi czas nie były uwzględniane w bazie z powodu braku formatu, pozwalającego na sporządzanie jednorodnych opisów bibliograficznych. Format MARC21 (wcześniej USMARC) rekordu bibliograficznego dla książki nie uwzględniał specyfiki starego druku. Wprawdzie w polu stałej długości 008 katalogujący stare druki wpisuje również, jako typ rekordu, kod *a*, czyli *dokument piśmienniczy (druk)*. Jednak ten „dokument piśmienniczy” powinien odnieść się do 350 lat rozwoju książki: od inkunabułów po rok 1800. W tym czasie zmieniały się cechy formalne druków: karta tytułowa, inne elementy ramy literacko-wydawniczej, różny sposób sygnowania kart, często przemieszczanych przy oprawie

¹ W tekście są prezentowane doświadczenia bibliotekarzy Oddziału Starych Druków Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, współkatalogujących w katalogu centralnym NUKAT od lutego 2009. Wykorzystano również materiały z przeznaczonego do użytku wewnętrznego „Biuletynu informacyjnego”.

Rys. 1. Karta tytułowa starego druku

oraz niejednorodny sposób określania i zapisu dat; modyfikowała się także sama pisownia oraz system interpunkcyjny. Ręczny sposób tłoczenia wpływał na uszkodzenia składu typograficznego, co uwidacznia się dzisiaj m.in. w wydaniach wariantowych. Zachowane stare druki w wielu przypadkach są zdefektowane, dzieła wielotomowe bywają skompletowane z różnych edycji, zdarzają się klocki wydawnicze oraz introligatorskie. W tej sytuacji konieczne stało się ustalenie zasad opisu w formacie MARC, które będą uwzględniać specyfikę książek wydawanych w okresie XVI-XVIII wieku.

Trudnego zadania ustalenia formatu rekordu bibliograficznego dla starych druków podjęła się Halina Mieczkowska, kierownik Gabinetu Starych Druków Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Kilkuletnim staraniom towarzyszyły konsultacje i spotkania robocze, organizowane w Bibliotece Uniwersyteckiej (Gabinet Starych Druków, maj 2005) oraz przez Centrum NUKAT (listopad 2007). Dyskusje nad poszczególnymi elementami opisu, oparte na dotychczasowych doświadczeniach w opracowywaniu dawnej książki, z uwzględnieniem

zasad stosowanych w katalogu centralnym, doprowadziły do powstania ostatecznej wersji formatu MARC21 rekordu bibliograficznego dla starych druków, zatwierdzonego w grudniu 2007 roku².

Po kilku pierwszych miesiącach współkatalogowania na podstawie tego formatu, można było pokusić się o próbę oceny i wyciągnięcie pierwszych wniosków. W Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu 23-24 czerwca 2008 roku odbyły się cieszące się dużym zainteresowaniem środowiska warsztaty dla opracowujących stare druki w katalogu centralnym. Pod kierunkiem Haliny Mieczkowskiej, z udziałem przedstawicieli Centrum NUKAT, analizowano poszczególne zapisy formatu w wersji z grudnia 2007 roku, konfrontując je z codzienną praktyką. Wprowadzono do formatu wiele nowych

NUKAT		Page 1 październik 5, 2009
Bibliographic Records from Single Record (see below)		
All Records		
LDR	01167nam a2200301 i 4500	
001	vtls001341582	
003	NUKAT	
005	20090512010500.0	
008	090430s1578 gw 000 0 lat c	
026	\a æ,e- æ-e- \b emæ=acte (3) \c 1578 (R) \5 WR U	
035	\a xx001341582	
039	9 \a 200905120857 \b buwr \c 200905120105 \d VLOAD \c 200905111456 \d qal \c 200905092032 \d vbuwr \y 200904301308 \z buwr	
040	\a WR U/SDr \c WR U/jz \d WR U/dl	
041	0 \a lat \a ger	
100	1 \a Clajus, Johannes \d (1535-1592).	
245	1 0 \a Grammatica Germanicæ Lingvæ M. Iohannis Claij Hirtzbergensis : \b Ex Biblii Lvtheri Germanicis Et Aliis Elvis Libris Collecta.	
246	3 \a Grammatica Germanicæ lingue	
260	\a (Lipsiæ : \b Iohannes Rhamba excudebat) : \b [Henning Grosse], \c 1578.	
300	\a [8] k., 279 s. ; \c 8".	
500	\a Na s. tyt. data: M. D. LXXVIII.; sygnet nakładcy, Henninga Grossego (1553-1621).	
510	4 \a VD 16, \c C 3988.	
510	4 \a IA, \c 140.651.	
546	\a W jez. łac. i niem.	
700	1 \a Grosse, Henning \d (1553-1621). \e Nakł.	
700	1 \a Rambau, Hans \d (-1579). \e Druk.	
752	\a Niemcy \d Lipsk.	
972	\a WR_U	
999	\a VIRTUA40 m	

Rys. 1a. Rekord bibliograficzny w NUKAT tego dzieła

² Na stronie Word Wide Web (<http://www.nukat.edu.pl>) w zakładce „Wykazy danych” dostępne są materiały, dotyczące katalogowania starych druków: format MARC21 rekordu bibliograficznego dla starych druków (grudzień 2007), rekordy khw dla drukarzy/nakładców/księgarzy z okresu XV-XVIII wieku (08.05.2008), zmiany i uzupełnienia do formatu MARC21 rekordu bibliograficznego dla starych druków z 27. 11.2008 (obowiązują od 1.12.2008), format MARC21 rekordu kartoteki haseł wzorcowych (2009), wykaz skrótów dla źródeł cytowanych w katalogu centralnym. Wszystkie uzupełnienia i zmiany, które są wprowadzane przez NUKAT, są publikowane na stronie domowej w punkcie „Ustalenia”.

NUKat		Page 1 nadzermak s. 2006
Bibliographic Records from Single Record (see below)		
All Records		
LDR	01994cam a2200349 i 4500	
001	vfi5001 356266	
003	NUKAT	
005	20090608011900 0	
008	090522s1555 it i001 0 grc c	
026	\a o=æ= s,um \b e-o- esab (3) \c 1555 (R) \5 WR U	
035	\a xx001356266	
039	9 \a 200906151144 \b buwr \c 200906080119 \d VLOAD \c 200906051110 \d maza \c 200906050105 \d VLOAD \y 200905220942 \z buwr	
040	\a WR U/SDr \c WR U/mm \d WR U/wk	
041	0 \a grc \a lat	
100	0 \a Apollodorus Atheniensis \d (ca 180-ca 110 a.C.).	
240	1 0 \a Vivliothki \f (grec., fac.)	
245	1 0 \a Apollodori Atheniensis Bibliotheces, Sive de Deorum origine, tam graece, quam latine, luculentis pariter ac doctis annotationibus illustrati & nunc primum in lucem editi libri tres / \c Benedicto Aegio Spoletino interprete : Accessit etiam libris hisce nominum rerumq[ue] [...] index : Quibus demum additus est Scipionis Tetti [...] de Apollodori Ad Othonem Trvcsvm Cardinalem [...] commentarius.	
246	3 0 \a Bibliotheces, sive de deorum origine, tam graece, quam latine, luculentis pariter ac doctis annotationibus illustrati [...] libri tres	
260	\a Romae : \b In Aedibus Antoni Bladi [...], \c [post 15 X] 1555.	
300	\a [16], 138, [66] k. : \c 8 ^o .	
500	\a Na s. tyt. data. : M. D. LV; data dzienna na podst. datowania dzieła współwyd.: Romae, idibus Octobris. M. D. LV.	
500	\a Dzieło współwyd. z tyt. nagł.: Scipionis Tettii De Apollodori Commentarius : Ad Othonem Trvcsvm, Cardinalem [...].	
510	4 \a IA. \c 105.483.	
510	4 \a Adams, \c A 1305.	
546	\a Tekst głównego dzieła równol. w jez. grec. i łac.	
700	1 \a Blado, Antonio \d (1490-1567). \e Druk.	
700	1 \a Egio, Benedetto. \e Tł.	
700	1 2 \a Tettius, Scipio. \t De Apollodori commentarius \f (fac.)	
752	\a Włochy \d Rzzym.	
972	\a WR_U	
999	\a	
999	VTLSORT0080*0260*0350*0400*0410*1000*2400*2450*2460*2600*3000*5000*5001*5100*	
999	\a VIRTUA40 m	

Rys. 2. Rekord z transliteracją grecką tytułu ujednoliconego

Ihre Aktion suchen [und] XJAH 1555 XPRS apollodorus		1 von
Titel:	[Bibliotheca, sive de Deorum origine] Apollodori Atheniensis bibliotheces, sive de Deorum origine : tam graece, quam latine, luculentis pariter, ac doctis annotationibus illustrati, et nunc primum in lucem editi libri tres / Benedicti Aegio Spoletino interprete	
Verfasser:	Apollodorus <Grammaticus>. *2. Jh. v. Chr.*	
Sonst. Personen:	Egio, Benedetto *.1567*	
Erschienen:	Romae : Bladius , 1555	
Umfang:	138 Bl.	
Einheitssachtitel:	Bibliotheca	
Anmerkung:	Text griech. und lat.	
Sachgebiete:	Vo 8760	
Signatur:	Vo 8760	
Standort:	Unter den Linden - Rara-LS(S16) Bestand erfragen/Kriegsverlust möglich	
Ausleihstatus:	Benutzung nur im Lesesaal	
Signatur:	Bibl. Diez oct. 2039	
Standort:	Unter den Linden - Bestellung/Benutzung im Rara-Lesesaal	
Schlagwörter:	Provenienz: <u>Diez, Heinrich Friedrich</u> ^von^ / Etikett / Signatur <u>Diez, Heinrich Friedrich</u> ^von^	
Ausleihstatus:	Benutzung nur im Lesesaal	

Rys. 2a. Opis w katalogu StaBi w Berlinie

ustaleń, m.in. istotną była zmiana zasad przejmowania danych, występujących na stronie tytułowej, co dotąd powodowało zbyt wiele rozbieżności w odpisie tytułu. Przyjęto więc zasadę, że tytuł oraz inne elementy opisu dokumentu do pola 245 przejmują się w formie i ortografii występującej w opisywanym druku, zachowując duże i małe li-

Wrocław 02		Page 1
Bibliographic Records from All Records		May 22, 2009
LDR	02246cam a2200409 1 4500	
001	vtis000302889	
003	BUWr	
005	20090522000600.0	
008	090414s1730 ru 000 0 pol c	
026	1a y=: y=y; 1b z=d= scwn (3) 1c 1730 (R) 15 WR U	
035	1a xx001329418	
039	9 1a 200905221329 1b busdwk 1c 200905220006 1d VLOAD 1e 200905211246 1f busdwk 1g 200905201105 1h busdmm 1i 200904220802 1j busdmm 1k WR U/SDr 1l WR U/mm 1m WR U/dl	
040		
041	1 1a pol 1h fre	
100	1 1a Dreilincourt, Charles 1d (1595-1669).	
240	1 0 1a Consolations de l'âme fidèle contre les frayeurs de la mort 1i (pol.)	
245	1 0 1a Pocięcha Dusz Wiernych przeciwko Trwogom Śmierci z podaniem Śrzedków jako się mamy na to przygotować, abysmy dobrze i zbawienie Umrzec mogli / 1c Wydana naprzód w Francuskim Języku Przez Carola Dreilincurta [...]: Potym w Niemieckim a teraz na Polski Język przetłumaczona. 1d W Krakowcu : 1b w Drukarni Jana Dawida Zenkiera, 1c 1730. 1e 624 [i.e. 638] s., [1 cz.] k. ; 1f 4". 1g Data druku na s. tyt.: MDCCXXX. 1h Wg literatury drukarz zm. w 1727, por. Drukarze 4 (Jan David Cenker, s. 59). 1i Pomyłki w paginacji. 1j Estr. XV-XVIII, 1c 15, 307. 1k 1. S.A. Lauterbach [nota na s. tyt.]; 2. Ex Bibl. ad aed. Mar. Magdal. [pieczęć] : 3. [Biblioteka Miejska Rehdigera we Wrocławiu] 4 K 302. 15 WRUSDr_389853 1m Proweniencji brak. 15 WRUSDr_440178 1n Tektura, półskórek, papier marmurkowy. 15 WRUSDr_389853 1o Tektura, półskórek, papier marmurkowy (1993 r.). 15 WRUSDr_440178 1p S. 241-248: karty jednostronnie zadrukowane. 15 WRUSDr_440178 1q Zänker, Johann David 1d (-1727). 1e Druk. 1f Rosja 1d Kaliningrad. 1g 752 1h Lauterbach, Samuel Abraham 1d (1728-1794). 1i 900 1 1a Biblioteka Kościółca św. Marii Magdaleny (Wrocław). 1j 910 2 1a Biblioteka Miejska Rehdigera (Wrocław). 1k 910 2 1a SDrmm 19-05-2009 1l SDrmm 20-05-2009 1m SDrwk 21-05-2009 1n SDrwk 22-05-2009 1o 999 1a VTLSSORT0080*0260*0350*0400*0410*1000*2400*2450*2600*3000*5000*5001*5002*5100 1b 999 1a VIRTUA40 m 1c 999 1a LOADOPT 1d 2 1i 1b 16	

Rys. 3. Rekord bibliograficzny z wypełnionymi polami lokalnymi (BUWr), dotyczącymi proveniencji (p. 561), oprawy (p. 563) i defektów (p. 569), dwóch egzemplarzy tego samego dzieła

tery, ówczesną pisownię liter (u, v, j, ligatury, niemieckie ß), znaki diakrytyczne oraz cyfry. W przypadku wyrazów oddawanych majuskulą dużą literę pozostawia się na początku wyrazu. Wszystkie formy graficzne spójnika et oddaje się za pomocą znaku & (il. 1, 1a).

Najbardziej szczegółowe ustalenia nie mogą jednak uwzględnić przypadków, z jakimi spotykają się bibliotekarze podczas katalogowania. Pojawiają się zagadnienia, których format nie uwzględnia, jak również wątpliwości przy interpretacji poszczególnych jego zasad³.

Do kwestii wymagających wyjaśnień należy wypełnianie pola 026, przeznaczonego na fingerprint, czyli element opisu bibliograficznego, stanowiący pomoc w identyfikacji wydania lub wariantu edycji. Format szczegółowo określa zasady wyboru miejsca w książce, z którego przejmuje się znaki, a także zasadę wyboru tych znaków

³ Pomocą w interpretacji poszczególnych elementów formatu i w rozwiązywaniu innych problemów służą konsultacje u Haliny Mieczkowskiej, zwłaszcza zaś opracowywany do użytku wewnętrznego i rozsyłany elektronicznie do zainteresowanych bibliotek „Biuletyn informacyjny”. Jego nr 1 ukazał się z datą 03-03-2009, następne: nr 2 (Wielkanocny; kwiecień), nr 3 (maj), nr 4 (lipiec), z częstotliwością nieomal co miesiąc.

(błędny wybór utworzy inny fingerprint), chociaż zdarzają się sytuacje nieprzewidziane, np:

- każda grupa składa się z czterech znaków, na które składają się po dwa znaki z określonego dla tej grupy wiersza. Jak postąpić, jeśli w wierszu jest tylko jeden znak?

- jeśli wiersz, z którego przejmujemy znaki do fingerprintu, rozpoczyna duży inicjał, który obejmuje kilka linii, to pomijamy go. Czy dwie linie należy już zinterpretować jako kilka?

Wiele istotnych pytań nasuwa się dopiero w trakcie katalogowania. Przykładowo gdy na karcie tytułowej druku brakuje informacji o drugiej części dzieła, z własną paginacją, a numer części pojawia się dopiero w tytule nagłówkowym po przedmowie, bibliotekarz powtórzył pole 026 dla części drugiej dzieła, a fingerprint dla pierwszej grupy znaków wybrał ze strony pierwszej po stronie z tytułem nagłówkowym. Słuszne okazało się powtórzenie pola 026 z fingerprintem dla części drugiej dzieła, jednak: „Pierwszą grupę fingerprintu należy (...) wybrać ze strony z tytułem nagłówkowym – zgodnie z zasadą: (...) W drukach, które z założenia nie mają karty tytułowej, znaki wybiera się z pierwszej stronicy (z tytułem nagłówkowym lub incipitem w przypadku wczesnych druków)”⁴.

Do innych budzących wątpliwości kwestii należą następujące:

- czy przytaczając w polu 500 dedykację, ujmujemy ją w cudzysłów? Czy pisząc uwagę, że data na podstawie dedykacji i przytaczając ją, używamy także cudzysłowu?

- jak postąpić w przypadku dzieła, w którym karta tytułowa wydania z 1695 roku została naklejona prawdopodobnie na egzemplarz wydania z 1672 roku, na co wskazuje identyczny skład typograficzny?

- jeśli karta przedtytułowa (nie wliczona w składkę) na stronie verso zawiera frontispis, to jak podajemy objętość: [1] k., a w polu uwag wyjaśnienie, czy też [1] s., [1] s. front. a uwagę umieszczamy w polu 500?

- co wpisujemy w polu 752, gdy w adresie wydawniczym wymienione jest jako miejsce druku Görlitz: Niemcy-Zgorzelec czy Polska-Zgorzelec?

Warto zwrócić uwagę na ostatni przypadek: zgodnie z ustaleniami zapisanymi w formacie i z polską normą haseł geograficznych, zapis w polu 752 powinien wyglądać następująco: \a Niemcy \d Zgo-

⁴„Biuletyn informacyjny” nr 2, odpowiedź Hanny Mieczkowskiej.

rzelec. W katalogach europejskich stare druki z tym adresem są przypisywane niemieckiemu terytorium, a nazwę miasta podajemy po polsku. NUKAT zakwestionował taki zapis, a zgodnie z najnowszymi ustaleniami, od dnia 1 lipca obowiązuje w polu 752 hasło: \a Niemcy \d Görlitz.

Katalogowanie starych druków wymaga także utworzenia ujednoczonego tytułu dla każdej pracy współwydanej, co wymaga tworzenia wielu kartotek haseł wzorcowych dla tytułów ujednoczonych. Nie różnią się one od tytułu katalogowanego dzieła, gdy tekst współwydany nie miał więcej edycji, nie jest przekładem i jego tytuł się nie zmienia. Obowiązkowe tworzenie na potrzeby rekordu bibliograficznego rekordu khw dla tytułu ujednoczonego nie daje nam w tym wypadku dodatkowych powiązań. Zdarzają się też często sytuacje, które można zobrazować na przykładzie dzieła współwydanego *Vom Abentmal Christi warer bericht* (Nuernberg 1555). Jak wynika z zamieszczonej przedmowy tłumacza, jest to niewątpliwie przekład. Należy zatem utworzyć rekord khw dla tytułu oryginału. Jednak ustalenie tego tytułu jest niemożliwe, ponieważ autor Johannes Brenz napisał na dany temat kilkanaście różnych kazań i trudno stwierdzić, które z nich w tym druku zostało przetłumaczone. Tytuł ujednoczony w tym wypadku będzie również taki sam, jak tytuł katalogowanego dzieła.

W hasle dla drukarzy zgodnie z zasadami tworzenia hasła khw, rekord dla nazwy może zawierać odsyłacze typu *zob. też* (pole 500 lub 510) do nazw osobowych i korporatywnych, związanych z działalnością danej oficyny. W praktyce zasady wykorzystania tych pól budzą kontrowersje: w jednym przypadku kwestionuje się celowość wykorzystania odsyłacza typu *zob. też*, w innym zaś zarzuca się brak w rekordzie pola 500.

Transliteracja znaków greckich zgodnie z PN-ISO 843 (obowiązuje od 1.01.2005 roku) oddając bardziej ducha języka nowogreckiego niż greki klasycznej, wywołuje żywe reakcje filologów klasycznych, dla których jest to odejście od tradycji i etymologii języka. Rzeczywiście, trzeba przełamywać wewnętrzne opory przy katalogowaniu przykładowo dzieła Apollodora, *Biblioteka* i zamiast *Bibliotéké* przetransliterować tytuł zgodnie z obowiązującą normą jako *Vivliothiki*. Szkoda, że jest niemożliwe tworzenie odsyłaczy do innej formy. (Biblioteki niemieckie stosują w tym przypadku jako formę ujednoczoną wersję łacińską – il. 2, 2a).

Od stycznia 2008 roku rozpoczęto współkatalogowanie starych druków w katalogu centralnym NUKAT, z wykorzystaniem nowego formatu. Te biblioteki, które na potrzeby swoich katalogów lokalnych

Biblioteki naukowe	Liczba rekordów (dokumenty piśmiennicze i wydawnictwa zwarte)
Kraków - Biblioteka Jagiellońska	6188
Toruń - Biblioteka Uniwersytecka	275
Wrocław - Biblioteka Uniwersytecka	165
Wrocław - Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich	142
Poznań - Biblioteka Uniwersytecka	91
Warszawa - Biblioteka Uniwersytecka	42
Gdańsk - Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego	30
Lublin - Biblioteka Główna Uniwersytetu im. M. Curie-Skłodowskiej	27
Pozostałe biblioteki	56

Tabela 1. NUKAT. Katalogowanie starych druków – udział bibliotek naukowych
Źródło: Dane ustalone przez Magdalenę Rowińską z Centrum NUKAT, stan na dzień 29.06.09, „Biuletyn informacyjny”, nr 4.

opracowywały już stare druki w systemie VIRTUA (np. Biblioteka Jagiellońska czy Ossolineum), mogły od razu rozpocząć tworzenie rekordów w katalogu centralnym, pozostałe zaś stopniowo podejmowały te prace, po odpowiednim przeszkoleniu bibliotekarzy. Po skopowaniu rekordu do katalogu lokalnego tworzy się rekord egzemplarza. W systemie VIRTUA opiera się on na kodzie kreskowym, ze zrozumiałych względów niestosowanym w inkunabułach i drukach XVI-XVIII wieku. Na obecnym etapie większość bibliotek rekordu egzemplarza (jeszcze?) nie tworzy, wypełnia go Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, ale bez kodu kreskowego. Informacje dotyczące egzemplarza są wpisywane bezpośrednio do rekordu bibliograficznego, w związku z czym pojawia się problem sygnatury: żeby system mógł ją zindeksować, musi być w tym celu utworzony rekord egzemplarza.

Jest to zagadnienie, które wymaga jeszcze unormowania. Bardzo istotnym elementem opisu starego druku jest proveniencja i oprawa. Forma opisu pozostaje sprawą wewnętrzną biblioteki, stosowane są zatem różne rozwiązania. Biblioteka Jagiellońska wykorzystuje w tym celu formatowe pola 561 na cytowanie proveniencji i pole 563 na informacje o oprawie. Podobny sposób zapisu stosuje też Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, przyjmując dodatkowo pole 569 na opis defektów. Podpole \5 w służy do zapisu sygnatury. Niestety, nazwy właścicieli nie mogą być indeksowane w polach 7XX (system tego nie przewiduje) i w związku z tym nie mają powiązania z rekordem khw. Wyszukiwanie odbywa się przez słowo kluczowe. Wykorzystanie pól lokalnych 900 i 910 dla nazwy ujednocionej pozwala jednak grupować książki tego samego właściciela (il. 3).

Rozwój katalogu NUKAT obrazuje liczba wprowadzonych rekordów: 7016, obejmujących dokumenty piśmiennicze i wydawnictwa zwarte wydane do 1800 włącznie. Udział polskich bibliotek naukowych w jego tworzeniu obrazuje tabela 1.

Doświadczenia bibliotek naukowych we współkatalogowaniu na podstawie formatu MARC21 dla starych druków obejmują okres powyżej kilkunastu miesięcy, a nierzadko mniej. Część nasuwających się wątpliwości i problemów związanych z katalogowaniem wynika z pewnością z niedostatecznej jeszcze znajomości samego formatu oraz wprowadzanych w nim zmian. Poszczególne zasady i ustalenia są wprawdzie opatrzone licznymi komentarzami i zilustrowane przykładami, ale oczywiście nie mogą one odnosić się do wszystkich możliwych przypadków. Umiejętność praktycznego zastosowania tych zasad wymaga czasu, niewątpliwie niezbędna jest także ogólna wiedza i doświadczenie w pracy z dawną książką jako specyficznym dokumentem piśmienniczym. Katalogowanie starych druków nie jest bowiem sprawą prostą, ale może właśnie w tym tkwi wielki urok tej pracy?

**W. Karlak *Cataloguing of old printings in format MARC21.*
*The experience of scientific libraries cooperating
with national catalogue NUKAT*
Summary**

Cataloguing of old printings in the central catalogue NUKAT became possible with the elaboration of format MARC21 bibliographic record for old printings. Accepted by NUKAT Center, since January 2008 records for works from XV-XVIII century may be created. As of June 29, 2009, in the central catalogue of NUKAT, 7016 records of titles published before 1800 had been collected. Considering the specificity of old prints there are many problems and doubts in cataloguing. One of the possible solutions includes consultations and the exchange of experiences between the librarians.